

GÖLGELER VE HAYALLER ŞEHRİNDE MURAT GÜLSOY

8. BASKI

can
çağdaş

MURAT GÜLSOY
GÖLGELER VE
HAYALLER ŞEHRİNDE

Can Çağdaş

Gölgeler ve Hayaller Şehrinde, Murat Gülsoy

© 2014, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2014

8. basım: Mart 2023, İstanbul

Bu kitabın 8. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Editör: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: İmak Ofset Basım Yayın Anonim Şti.

Akçaburgaz Mah. 137. SK. No:12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 71320

ISBN 978-975-07-2156-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MURAT GÜLSOY
GÖLGELER VE
HAYALLER ŞEHRİNDE

2014 SEDAT SİMAVİ EDEBİYAT ÖDÜLÜ

ROMAN

♥can

Murat Gülsoy'un Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Oysa Herkes Kendisiyle Meşgul, 1999

Bu Kitabı Çalın, 2000

Âlemlerin Sürekliliği, 2002

Binbir Gece Mektupları, 2003

Büyübozumu, 2004

Bu Filmin Kötü Adamı Benim, 2004

Sevgilinin Geciken Ölümü, 2005

İstanbul'da Bir Merhamet Haftası, 2007

602. Gece, 2009

Karanlığın Aynasında, 2010

Tanrı Beni Görüyor mu? 2010

Baba, Oğul ve Kutsal Roman, 2012

Nisyan, 2013

Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet, 2016

Öyle Güzel Bir Yer ki, 2017

Ve Ateş Bizi Tüketiyor, 2019

Belirsiz Bir Anın Kıyısında, 2021

Diyaloglar (Ayfer Tunç'la birlikte), 2022

Ressam Vasıf'ın Gizli Aşklar Tarihi, 2023

MURAT GÜLSOY, 1992-2002 yılları arasında arkadaşlarıyla *Hayalet Gemi* dergisini çıkardı. *Bu Kitabı Çalın* adlı kitabıyla 2001 *Sait Faik Hikâye Armağanı*'nı, *Bu Filmin Kötü Adamı Benim* adlı romanıyla 2004 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü, *Baba Oğul ve Kutsal Roman* adlı kitabıyla 2013 Notre Dame de Sion Edebiyat Ödülü'nü, *Gölgeler ve Hayaller Şehrinde* adlı romanıyla da 2014 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Kitapları çeşitli dillere çevrilen Murat Gülsoy, Boğaziçi Üniversitesi'nde öğretim üyesi, mühendislik ve yaratıcı yazarlık dersleri veriyor; sadece yazmayı değil, yazmak üzerine düşünmeyi de seviyor.

muratgulsoy.wordpress.com

Ey Okur,

Her şey 1968 senesinde başladı. O tarihlerde çiçeği burnunda bir avukattım. Sabahtan akşama kadar adliye koridorlarında koşturduktan sonra akşamüstleri soluğu Sahaflar Çarşısı'nda alır, eski kitapları eşeleyerek beni zamanımızın sıkıcılığından kurtaracak tarihî hikâyeler arardım. Keyfime göre bir kitap buldum mu, Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nin loş kucağına kendimi bırakır, nargilemi fokurdatarak okuduğum romanların kahramanlarıyla yekvücut olur, adeta zamanda seyahate çıkardım. Dünya o dönem başka bir yere doğru gidiyordu, bense bu gidişattan korkuyor, büyümeyi reddeden bir çocuk gibi kendimi eski zamanların masallarına, efsanelerine, hikâyelerine teslim ediyordum.

Bir gün, Sahaflar'da yine eski kitapları kurcalarken, beni artık son derece iyi tanıyan dükkânın sahibi yanıma yanaştı ve deri ciltli acayip bir defter çıkarıp önüme koydu. Bak bakalım, yazısını sökebilecek misin, dedi. Defter düzgün bir elyazısıyla Fransızca olarak yazılmıştı. Evet, dedim, okunaklı bir yazı. Ne anlatıyor, diye sordu ifadesiz bir yüzle. Muhakkak defterin bir değeri olup olmadığını anlamaya çalışıyordu. İçinde yazanların bir dizi mektup

olduğunu anlamıştım. Mektupları yazan kişi, aslını gönderirken kendisi için de bir kopyasını bu deftere not etmişti. Hızla göz attıktan sonra, söyleyebileceklerim bundan ibaret, dedim. Dükkâncı, “Yazık,” dedi, “defterin cildi güzel deriymiş, roman olaydı iyi para ederdi.” O sırada içimden bir şey dürttü, belki mektuplarda geçen kimi isimler, belki defterin ilk sayfasındaki süslü elyazısı şiir, bilemiyorum, sebebini tam söyleyemem, defteri almaya karar verdim. Sahaf önce tereddüt ettiyse de makul bir ücret karşılığında defteri verdi. Hemen Çorlulu Ali Paşa’ya gidip okumaya başladım.

Marsilya’dan kalkan bir gemiyle İstanbul’a gelen Fuat adlı bir gencin Paris’teki arkadaşına yazdığı mektuplar 21 Ağustos 1908 tarihinde başlıyor, 1909’un belirsiz bir tarihine –muhtemelen haziran ayına– kadar devam ediyor ve fevkalade bir dönemi tasvir etmenin yanında şimdi burada kim olduklarını açıklayarak heyecanını kaçırmak istemediğim istisnai kişilere de tesadüf ediyordu. Bu sebeple defterde yazarları tercüme etmeye karar verdim. Ancak meslekten bir tercüman olmadığım için epeyce zorlandığımı itiraf etmeliyim.

Artık adliyeden çıkar çıkmaz Çorlulu’ya koşmuyor, büroda kalıp geç saatlere kadar tercümemle uğraşıyordum. Zaman zaman sözü edilen yer ve kişi isimlerini araştırmaya başlıyor, tercüme etmeyi günlerce ve hatta aylarca savsaklıyordum. Hayatımın bu enteresan devresinde mektupların yazarı benim hayalî arkadaşım olmuştu. Artık İstanbul’u gezerken etrafıma bir de onun gözleriyle bakmayı alışkanlık haline getirmiştım. Altmış senede İstanbul çok değişmişti ama yine de bazen Boğaziçi’nde bir iskelede, bazen Eyüp’te serin gölgeli bir sokakta, bazen İstinye’de balıkçıları seyrederken o dönemin ruhundan parçaların henüz yok olup gitmediğini fark ediyordum, kendimi o zamanın içinde kaybediyordum.

Tabii Sahaflar'a da başka bir saikle gitmeye devam ediyordum. Bilhassa 1908 Meşrutiyet kartpostallarını veya o döneme ait Fransızca mecmuaları toplamaya çalışıyordum. Tarih insanı kendine çeken muazzam bir kuyu. Ah, bir de eski yazı bilseydim...

En nihayetinde, bir rüyanın içinde gibi geçen beş senenin sonunda tercümeyi bitirdim. Gözlerimi açtığımda kendimi, avukatlık bürosundan eve dönen, şakakları beyazlanmış orta yaşlı bir adam, evde onu sevecenlikle bekleyen bir kadının kocası ve henüz konuşmaya başlamış bir çocuğun babası olarak bulmuştum. Karımın yüzünde, "Artık yeter, baba oldun, mesuliyetini idrak et," ifadesini ilk o gün fark etmiştim. Kim bilir ne kadar zamandır böyle bir haletiruhiyeyle susmuş, benim eve dönmemi sabırla beklemişti. Bir anda ortaya çıkan bu acayip hislerin tesiriyle tercümeyi de deri ciltli defteri de yazıhanede çekmeceme kilitledim. Uzun süre de dönüp bakmadım. Ta ki 1979 senesinde yazıhaneye giren hırsız, her şeyi talan edip o canım defteri de alıp gidene kadar. Neyse ki sadece deri ciltli defteri almış, hemen altında duran tek kopya daktiloda yazmış olduğum tercümesine dokunmamıştı. İşte ilk o zaman bu tercümeyi bir yayınevine göndermeye karar verdim. Ancak fikrini aldığım güvenilir dostlarım aslı olmadan yayımlanmasının mümkün olmadığını söyleyip beni bu fikrimden caydırdılar. Ben de yeniden çekmecesindeki yerine koydum.

Sonra...

Sonra hiç hesapta olmayan bir şey oldu; seneler bir nargile içim süresinde geçiverdi. Bir akşam döndüğümde boş ev karşıladı beni. Evladımız nicedir yoktu, büyüyüp kendi kanatlarıyla uçup gitmiş, başka bir ülkede kök salmayı seçmişti. Buna alışmıştım. Ama şimdi eşim, hayat arkadaşım da yok olmuştu! Artık büfenin üzerindeki fotoğraftan başka bir şey değildi. Alıştığı yeri terk edeme-

yen bir hayalet gibi evin içinde dolaşırken aklıma bu tercüme geldi. Şimdi ömrümün son günlerinde bir defa daha şansımı denemek istiyorum. Kendimde bu gücü bulabilir miyim, bilmiyorum. Ne olur ne olmaz kaygısıyla tercümemin başına bu ibareyi yazma ihtiyacı duydum. Eğer ki ben öldükten sonra sevgili oğlum bu tercüme bulursa gereğini yapsın diye...

Beden de geçiyor, ruh da... Ama işte yazı kalıyor geriye. En azından biz öyle teselli buluyoruz. Arzum odur ki 1908 sonbaharında İstanbul'a gelen o gencin serüveni kaybolup gitmez, okurların zihninde yeniden hayat bulur.

M.F.A.
1998, Moda

Ve o zamandan beri yıkanıyorum Şiir
Denizi'nde, yıldızların aktığı ve sütü andıran,
Yeşil gökleri yutan; bazen de boğulmuş birinin
Solgun ve hoşnut dalgalanarak aşağıya indiği

Aniden boyayarak mavilikleri, sabuklamaları
Ve gün ışığının parıltılarının altındaki yavaş ritmi
Alkolden daha sert, müzikten daha geniş
Mayalandıran acı kırmızılığını aşkın.

RIMBAUD, "Sarhoş Gemi"¹

1. *Et dès lors, je me suis baigné dans le Poème / De la Mer, infusé d'astres, et lactescent, / Dévorant les azurs verts; où, flottaison blême / Et ravie, un noyé pensif parfois descend // Où, teignant tout à coup les bleuités, délires / Et rythmes lents sous les rutillements du jour, / Plus fortes que l'alcool, plus vastes que nos lyres, / Fermentent les rousseurs amères de l'amour!* Rimbaud, *Le Bateau ivre*

Yayıncının Notu: Yukarıda M.F.A.nın yaptığı çeviriye müdahale etmedik çünkü mektuplar kısmında bu şiire göndermeler var; ancak Sabahattin Eyüboğlu tarafından yapılmış çevirisini de aşağıda sunuyoruz:

O zaman gömüldüm artık denizin şi'rine, / İçim dışım süt beyaz köpükten, yıldızlardan; / Yarıdığım yeşil maviliğin derinlerine / Bazen bir ölü süzülürdü, dalgın ve hayran. // Sonra birden mavilikleri kaplar meneviş / Işık çağılısında, çılgın ve perde perde, / İçkilerden sert, bütün musikilerden geniş / Arzu, buruk ve kızıl, kabarıp denizlerde.

21 Ağustos 1908, Cuma

Sevgili Alex,

Seyahatim boyunca her fırsatta sana yazacağıma dair söz vermiştim. İşte sözümde duruyorum ve ilk mektubumu kaleme alıyorum. Birkaç gün sonra Messina'ya yanaştığımızda postaya vereceğim. Bana zamanında hediye ettiğin bu güzel deftere de ne olur ne olmaz diye bir kopyasını çıkarıyorum. Bakarsın postada kaybolur, o zaman da döndüğümde defterden okursun.

Böyle yaparak seni sukutuhayale uğrattığımı biliyorum. Evet, bu defteri bir gün yazacağıma emin olduğun şiirler için hediye etmiştin. İlk sayfada o güzel elyazında yeniden hayat bulan Rimbaud'nun mısraları hiç şüphesiz senin o zarif imalarından biriydi. Ama olmadı. Tek satır yazamadım. Sayfalar bulutsuz, gri bir kış göğü gibi bomboş kaldı. Rimbaud da ne yazık ki bu utandıran boşluğun bekçisi oldu. Uğraşmadım değil ama yapamadım. Şiir denizi beni içine almadı maalesef. Şimdi hiç değilse boşluk doluyor, belli mi olur, belki bir gün...

Marsilya'dan demir alırken deniz sessiz bir göl gibi kıpırtısızdı. Sabahın erken saatinde gemicilerin limanda yankılanan bağırışları martıların çığlıklarına karışıyordu. Güvertede durmuş, aldığım kararların doğru olup olmadığını düşünüyordum ama inanır mısın bunu yaparken hiçbir şey hissetmiyordum. Romanlarda okumaya alışık

olduğumuz o heybetli düşüncelerden, sarsıcı hislerden, iç yakan pişmanlıklardan ya da ne bileyim, köpürüp taşan ihtiraslardan eser yoktu.

Doğudan yükselen güneş manzarayı anbean değiştiren içimi yokluyordum. Ne hissediyordum? Heyecan? Arzu? Merak? Belki biraz özlem. Henüz mevcut olmayan bir yarını kaybetmişçesine özlemek. Zannedirim buydu hissettiklerimin zavallı kelimelerimle ifadesi. Limandaki meyhanelerin önünü süpüren göbekli adamları seyrediyordum keyifle. Kırık içki şişelerini, geceden kalma çöpleri, ölesiye içen sarhoşların leş kokan kusuklarını son derece tabii bir işmiş gibi süpürüyor, bir yandan da ağız dolusu gülüp küfrediyorlardı. İşte öyle yaşanmalıydık seninle Alex. Uzak denizlerden gelen gemicilerin getirdikleri tuhaf eşyalarla dolu bir barda pipo tütürerek ...¹

Paris'ten Marsilya'ya çok rahatsız bir şekilde gelmiş, berbat bir otelde gecelemiş, bütün bunlar yetmiyormuş gibi yol arkadaşım da suratsız bir adam çıkmıştı. Yine de gemiye binip eşyayı yerleştirdikten sonra güverteye çıktım ve her şey geride kaldı. Canımı sıkan meselelere soğuk bir camın arkasından bakıyor gibiydim. Aldığım kararlar ister beni şahane maceralara sürüklesin isterse telafisi mümkün olmayan felakete yol açsın, artık benim için fark etmiyordu. Az sonra gemimiz halatlarını toplayıp karayla son bağını da kopararak yola çıkmış olacaktı. Artık hürüm, diyordum kendi kendime. *Incipit vita nova.*² Beni bağlayan her şeyden az sonra kurtulacaktım. O sırada bir hareketlilik oldu. Gemiciler şarap

1. Burası okunmuyor, ıslanmış ve yazı dağılmış. (Ç.N.)

2. (Lat.) Yeni hayat başlıyor. Fuat mektuplarında sıklıkla Latince deyişler kullanıyor, onları olduğu gibi muhafaza ettim, manalarını dipnotlara yazdım. (Ç.N.)

fiçılarını yüklemeyi bir tarafa bırakıp yeni gelen kafilenin yükünü almaya koşturdular. Bunlar, onlar olmalıydı. Benim bu gemiye binmemin sebebi olan kişiler. Ama o anda bana uzak bir hikâyenin alelade karakterleri gibi renksiz göründüler. Koskocaman tabutu gemiye yüklerken olup biteni detaylarıyla seyredeceğime, ben halen kendi meselelerimi düşünüyordum. Sonra da hürriyet hissinin büyüklüğünden mi yoksa aylardır süren mücadelenin nihayete ermesinden doğan bir sinir boşalması yüzünden mi bilmiyorum, aniden yorgun düştüm, kamaraya çekildim. Marcel ortada görünmüyordu. Kamarayı paylaştığımız gürültücü İtalyanlar da dışarıda leş gibi kokan Sicilya tütünü içip gevezelik ediyorlardı, beni görünce yüzünde derin bir yanık izi olan uzun boylusu hemen peşimden geldi, “Eşyamıza göz kulak ol, bir çöp kayboldu senden biliriz,” dedi sertçe. Akılları sıra dış gösteriyorlar! Köpek soyları! Umursamadan yatağa devrildim. Yatak dediysem fazla bir şey bekleme. Ama geceyi geçirdiğim o berbat otelde soyulacağım korkusuyla doğru düzgün uyuyamadığım için çarçabuk daldım.

Öğlen yemeğinin hazır olduğunu belirten zil çalarken çok tuhaf bir rüya görüyordum. Deniz kıyısı bir yerdeydim. Daha önce hiç görmediğim ağaçlar, çalılar, sarmaşıklar ve egzotik çiçeklerle dolu, engebeli küçük bir burun... Burası sultanın şahsına ait bir iskelenin olduğu yerd. Boğaziçi'nin mavi sularında saltanat kayığıyla gezdikten sonra gözlerden uzak bu sahilden gizlice karaya çıktığını biliyordum rüyada. Saraya yürürken de canı sıkılmasın, gözü eğlensin diye dünyanın uzak yerlerinden getirilmiş dev ağaçlar, kırmızı, turuncu, eflatun meyveleriyle insana her an sürpriz yapmaya hazır bodur çalılar, hoş kokulu çiçekler ve tuhaf hayvanlarla süslenmiş bu gizli yolda yürüyordum. İskele görünmüyordu, ben bu engebeli bahçede kaybolmuş gibi dolanıyordum. Fakat

yürüdükçe burada hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını anlıyordum. Mesela tavus kuşu diye yanına yaklaştığım şey alelade bir sazlık çıkıyordu ya da tropikal bir eğreltiotu cinsi zannettiğim yeşilliğin dikkatli baktığımda yürüyüp giden süslü bir kertenkele olduğunu fark ediyordum. Daha da garibi, bazılarının yarı hayvan yarı çalı ya da çiçek olmasıydı. Demek hayvanlarla otlar arasında da melez cinsler olabiliyormuş, diye düşündüğümü de hatırlıyorum. Bunlara bakıp da rüyanın asıl meselesinin meraklı bir keşif olduğunu zannedebilirsin. Hayır, rüyada beni ele geçiren yoğun bir matem hissiydi. Sultan ölmüştü ve bu melez mahlukat sahipsiz kalmıştı. Ben ölüp gitmiş sultan için değil de ait oldukları yerden kopartılmış ve sonra da burada unutulmuş bu şanssız hilkat garibeleri için üzülüyordum. O kadar sahipsiz ve çaresizdiler ki... Böylece de uyandım. Herhalde o Türklerin gemiye yükledikleri devasa tabut yüzünden bu rüyayı görmüş olmalıydım.

Dışarı, güverteye çıktığımda açık denizdeydik. Marsilya kıyıları ardımızda soluk mavi bir hayale dönmüştü. Korkuluğun yanına gittim, uzakları seyre daldım. Ne tuhaf, insan hep tanıdığı yeri arıyor, koskoca gemide dönüp dolaşıp limandan ayrılırken durduğum yere gelmiştim. Birkaç saat önce, beni kuşatıp boğan Paris'teki hayatımdan uzaklaştığım için neredeyse dünyanın en hür ve en mutlu insanı zannederken kendimi, şimdi geminin aynı noktasında durmuş, nereye gittiğini bilmeyen biri olarak titriyordum. Denizin ortasında, sabahın ayazı derimi kabartıyordu. Rüyamı düşündükçe içimde belirsiz, karanlık bir korkunun büyümekte olduğunu hissediyordum. Paris, uzaklaştıkça tesirini kaybediyordu.

Keşke yanımda olsaydın Alex... Ama sen sanatoryumun rutubetli yataklarından birinde rahatsız bir şekilde uyuyordun ve ben doğuya giden bu geminin bordasında

ilk defa ağlıyordum. Annem için. Aylardır metanet zannettiğim o katılık çözülmüştü. Gözyaşlarımın, güneyden gelen nemli rüzgârlar gibi gevşek, rahat ve sıcak, akıp gitmesine aldırımıyordum. Belki engin maviliğin içinde olmak ruhumu gevşetmişti. Deniz, anne, deniz, anne,¹ diye sayıklarken biri omzuma dostça vurdu. Acele etmezseniz aç kalırsınız diyen adama yüzümü dönmeden teşekkür ettim.

Ne utanç verici! Bir ay önce Mösyö² Girard'ın *L'Illustration*'daki ofisinde etrafa piposunun dumanını salarak kendini öven o küstah adam neredeydi şimdi: "Merak etmeyin Mösyö Girard, İstanbul³ çocukluğumun geçtiği şehirdir, Tanrı şahidim olsun Türkçeyi bir İstanbullu kadar konuşur yazarım, bu iş benim için çocuk oyuncağı." Kendine büyük önemler atfederek konuşan zavallı bir öksüz ve yetim. Geminin güvertesinde titrerken kendime acıyordum Alex. Sanki 21 yaşında İstanbul'u fethetmeye gitmiyordum da beni yutmaya hazırlanan bir Çin ejderinin ağzında kaynayan alevlerin girdabına doğru sürükleniyordum. Dönüp baktığımda omzuma dostça vuran elin sahibinin aksak adımlarla uzaklaştığını gördüm. Arkadan Victor'u andırıyordu. Aynı ensede toplanmış

1. Fransızcada iki kelimenin söylenişleri çok benzer. *Mer*, deniz; *mère*, anne demektir. (Ç.N.)

2. Monsieur yazılması gerekir ancak orijinal çeviride bu şekilde yazılmış, düzeltilmedi. (Y.N.)

3. Mektuplarda İstanbul'dan o dönemki adı olan Constantinople olarak söz ediliyor, ben o döneme ait eserlerde yapıldığı gibi Türkçeye İstanbul olarak tercüme ettim. (Ç.N.)

Bizce doğrusu Kostantiniyye olarak çevrilmesiydi ama çeviriye müdahale etmeyi uygun bulmadık. Osmanlı İmparatorluğu döneminde şehrin resmî adı Kostantiniyye'dir. Şimdiki tarihî yarımadaanın olduğu yere ise Asitane, Dersaadet ya da İstanbul adı verilmekteydi. İstanbul adı, Rumca "şehre doğru" anlamına gelen *eis ten polin* deyişinden bozularak dile yerleşmiştir. Ancak Evliya Çelebi'ye göre burada çok Müslüman yaşadığı için İslambol denmiş ve zaman içinde İstanbul'a dönüşmüştür. (Y.N.)

beyaz kıvrıkcık saçlar, aynı kısa boy, aynı haki ceket... Eminim yüzünü dönse aynı morarmış patlıcanı andıran burun ve nemli kırmızı gözlerle karşılaşacaktım. Arkasından gidip gitmemek konusunda kararsız kaldım. Bilirsin Victor'a karşı da hem sevgi hem de nefreti aynı anda hissederdim. Bize soyadını vermiş olduğu için kıyamete kadar ona müteşekkir olmamız gerektiğini söyleyen anne inat, nefret ederdik Victor'dan. Bana her Franck, dediğinde içimden düzeltirdim, benim adım Fuat, yaşlı maymun! Ablamın adı da Valérie değil Feride, diye söyleyip dururdum. Ama bazen de, annem ya da Feride ortalıkta olmadığına, bilhassa çalışma odasında baş başa kaldığımızda, bana, "Franck söyle bakalım, niçin zelzele olur?" ya da, "Yedi ilahi fazileti say bakalım," gibi sorular sorduğunda ya da *L'Aurore*'nin tam sayfadan verdiği Zola'nın "İtham Ediyorum" başlıklı mektubunu yüksek sesle okumamı istediğinde ona karşı tarifi zor bir sıcaklık hissederdim. Sevgi diyemesem de güven diye isimlendirilebilirim. Baba sevgisi böyle bir şey olmalıydı. Kusursuz bir şekilde okuyup bitirdiğimde, bravo Franck, dediğinde sonsuz bir iyilik hissiyle hafifler, adeta yerden yükselirdim. Ama bundan Feride'ye asla söz etmezdim. Yalnız kaldığımızda, benden sadece bir yaş büyük olmasına rağmen bana bir abla gibi kol kanat geren Feride'yle yaşlı maymundan nefret etme oyununu devam ettirirdik. Acaba Feride de benim gibi zaman zaman bir yakınlık hissedermiydi Victor'a? Bilmiyorum.

Tek başına yemek yemeye gidip yolcuların arasına mı karışmalıydım yoksa şimdilik ortalıkta görünmeyen suratsız yol arkadaşım Marcel'i mi bulmalıydım? Evet, Mösyö Girard beni İstanbul'a yollarken bir taşla çok kuş vurma prensibini sonuna kadar kullanarak birden fazla iş yükünü omuzlarıma bırakmıştı. Kuru kuruya yazı olmaz demişti, mutlaka fotoğraf çekilmesini, postayla munta-

zaman büroya gönderilmesini istiyordu. Önce sevindim, bana bir fotoğraf makinesi vereceğini zannettim ama henüz kendimi ispat etmemiş olduğumdan, halihazırda İstanbul'a gitmek üzere yola çıkmış bir fotoğrafçıya katılmamı şart koştu. Benim için hava hoştu. Üç gün sonra Marsilya'dan yola çıkacak Senegal gemisine yetişmemi istiyordu. Pire'ye kadar bu gemiyle gidecektik, oradan başka bir gemiyle İstanbul'a... Bilhassa bu gemiye binmemi istemesinin sebebi sabah yüklenen tabuttu. Sabahattin Bey adlı önemli bir Türk de Fransa'da sürgünde ölen babasının cenazesini İstanbul'a götürüyordu, onunla bir röportaj yapmamı istiyordu. Tabii kabul ettirebilirim... Söylediğine göre sultanla yakın akraba olan bu zat aynı zamanda çok kültürlü ve müşkülpesentti. Pire'ye kadar zamanım olacaktı... Orada Sabahattin Bey başka bir gemiye geçecekti. Yani elimi çabuk tutmalıyım. Masraflar için ölmeyeceğim kadar bir miktar para verecekti, asıl ödemeleri yazı başına alacaktım. Kabul ettim. Sana kalsa asla böyle bir maceraya girmemeliydim. Ama son bir sene o kadar sıkıldım ki... Önce Feride evlenip gitti, sonra annemin ölümü. Senin Paris'ten ayrılışın son darbe oldu, tamamen yalnız kaldım. Şimdi koskocaman evin içinde ben tek başına bir yabancıydım. İyice aksileşmiş olan Victor'a yatılı başka bir kadın bakıyordu zaten, benim evdeki mevcudiyetim iyiden iyiye tuhaf bir hal almıştı. Sabaha kadar uyuyamıyor, evin içinden gelen sesleri dinliyordum. Aklımı kaçıracaktım neredeyse. Bir müddet Paris'ten uzaklaşmamın her bakımdan çok iyi olacağını düşündüm. İstanbul'la başlayıp gidebildiğim kadar Doğu'ya gitmek, dünyayı tanımak, maceralar yaşamak, sonra da bunları kaleme almak istiyorum. Yaşamadan yazılamıyor maalesef. Elbette vazgeçmedim yazmaktan Alex! Ne zannettin? Ama önce hayatı tanımaya karar verdim. Paris'in artık bana verecek bir şeyi yok.

Latince dersi vererek ömrümü tüketmek istemiyorum. Bu son derece emin bir yol, akşam ne içeceğini düşünmeden günlerin huzur içinde geçip gitmesine müsaade etmek... Bana göre değil! Hayır.

Marcel denilen adamı Marsilya'da söylenen otelde buldum. Beni gördüğüne şaşırmamıştı ama kesinlikle sevinmiş gibi de görünmüyordu. Yuvarlak gözlükleri yeşil gözlerini olduğundan daha büyük gösteriyordu. Bu haliyle dev bir kurbağaya benziyordu. İnsanda suçluluk hissi uyandıran bakışları vardı. Denizcilerin uğrak yerlerinden birinde karnımızı doyururken bana sorular soraçağını, en azından Türkçeyi nasıl ve nerede öğrendiğimi merak edeceğini, bundan önceki tecrübelerimi didikleceğini zannediyordum. Cevaplarım hazırды: İstanbul'da uzun bir süre kalmış tiyatrocı bir ailenin çocuğuydum, Türkçeyi de o zamanlarda öğrenmiştim. Paris'te de hemen herkese anlattığım o malum yalan. Hakikatin sadece bir bölümü... Her neyse, Marcel bunları sormadı, hatta hiç konuşmadı. Kendinden de bahsetmedi. Paris'teki gazeteci yazar taifesinin iki kadehten sonra yeri göğü çınlatan kahkahalarına, her manaya çekilebilecek esprili konuşmalarına alışmışım. Bu suskunluk ve hüznün tedirgin ediciydi. Doğu seyahatim hayal ettiğim gibi heyecanlı olmayacaktı anlaşılın. Victor'un iki kadeh içtikten sonra anlatmaya bayıldığı eski seyyahların o nefes kesen maceralarından birini yaşamayı arzu etmişim, oysa şu halimiz daha çok kanun kaçaklarına benziyordu.

Otele döndüğümüzde oldukça erken sayılabilecek bir saatte odalarımıza çekildik. Uyku tutmadı tabii. Bütün gece sarhoş denizcilerin sokaktan yükselen seslerini dinledim. Biraz kitap okumaya çalıştım ama yorgunluktan her yerim sızlıyordu, dikkatimi veremedim. Saatler ilerledikçe kahkahalar şarkılara, şarkılar naralara, konuşmalar tartışmalara dönüşüyordu. Kırılan şişeler, öğren

sarhoşlar, homurdanan atlar, yakası açılmadık küfürler... Gece ile uyku kendi kuyruğunu yutmaya çalışan bir yılan olmuş, başımın üzerinde dönüp duruyordu. Bu mücadeleyle yorgun düşmüş, tam dalmıştım ki Marcel uyandırdı. Gözlerinde bu sefer hüznün değil, nereye gittiğini bilen adamların kararlı ifadesi vardı. Kendimi olduğumdan daha küçük bir yaşta hissetmeme sebep olacak şekilde konuşuyordu benimle. Belki de o yüzden gemide kendi başıma hareket ettim, güvertede bir müddet annem için gözyaşı döktükten sonra Marcel'i aramak yerine yemek salonuna gittim.

Salon hakikaten çok kalabalıktı. Farklı renklerde ve kıyafetlerde yüzlerce insan masalara yayılmış, bin bir dilde konuşarak yemeklerini yiyorlardı. Azametli favorileriyle İngilizler, beyaz etekli ve süslü ayakkabılarıyla birkaç Yunan askeri, yeşilli kırmızılı saten gömleğiyle sofranın başına çöreklenmiş şişman Ermeni ve avanesi, her yeri kendilerinin sanarak bağıra çağıra yemeklerini yiyen bizim Fransızlar, gözleri velfecri okuyan Napolili tüccarlar, aynı kamarayı paylaştığımız tekinsiz Sicilyalılar, uzakta ağırbaşlı bir ifadeyle yemeklerini yiyen Türkler... Nuh'un gemisindeki bu yetmiş iki cins arasında benim yerim neresi diye bakındım bir süre, şansıma, Victor'a benzeyen adamın yanında boş bir sandalye buldum. Türklerin masasını görebilecek şekilde oturdum. Acaba Sabahattin Bey hangisiydi?

Pierre de Bouise adlı bir ressam olduğunu öğrendiğim Victor'a benzeyen bu adam, iki Fransız aileyi tamamen hayran etmişti kendine. Budala oldukları her hallerinden belli olan güneyliler ağızları bir karışık açık, anlatıklarını dinliyorlardı. Defalarca Doğu'ya gitmişti, Kahire, Lübnan, Kudüs, İzmir, İstanbul... Adları bile insanda masallara ait büyümlü hisler uyandıran bu yerleri avucunun içi gibi bildiğini söylüyordu. Diğer Fransızların Do-

ğu'ya ilk gidişleriydi. Fazla sır vermekten kaçınan iki kafadarın amaçlarının ticaret olduğunu anladım, galiba birinin kardeşinin İzmir'de ticaret acentesi vardı. Tam olarak söylemediler. Onlar da bizim gibi Pire limanından başka bir gemiye bineceklerdi. Pierre masadakileri hayran bıraktığının farkındaydı, onların hayallerini okşayacak şekilde bir Doğu resmi çiziyordu: "Bilir misiniz ki bu imparatorluk nasıl hiç parçalanmadan bugünlere gelmiştir? Çünkü büyük Türk, yani sultan, dünyanın en yalnız adamıdır da ondan. Padişahların evlenmeleri yasaktır. Haremlerindeki kölelerinden çocuk sahibi olurlar. Zamanı gelince de o çocuklardan biri padişah olur. Bunun manası nedir bilir misiniz?" Alık Fransızlar başlarını salladılar. "Bunun manası hanedanın başka bir hanedanla iktidarını paylaşmak mecburiyetinden kurtulmasıdır." Güneyliler böyle bir sırrı öğrendikleri için neredeyse sevinçten ellerini çırpacaklardı. "Ama," diye devam etti Pierre sesini alçaltarak, "halk kızdığı zaman, kölenin oğlu diye arkasından söylenir." Güneyliler bu sefer hayretle donakaldılar. Doğulu bir despotun arkasından konuşulduğunu işitmek zihinlerini dumura uğratmıştı. Doğrusu ben de bu anlatılanları bilmiyordum. Ama içimde Pierre'e karşı derin bir öfkenin mayalanmakta olduğunu hissediyordum. Doğuluları hakir gören bu adama hak ettiği dersi vermeliydim.

Şeytan dürttü. Sıra bana gelince her zaman olduğu gibi kendimi Franck Chausson olarak takdim etmek yerine hakiki adımlı söyledim. Ben Fuat Chausson, *L'Illustration* için İstanbul'a gidiyorum, dedim.

Tabii beklediğim gibi Pierre adımın nereden geldiğini sordu, hatta beni önce Beyrutlu bir Hıristiyan zannetti. "Öyle görünüyor ki babam bir Türk," dedim. Masadaki şaşkın Fransızların gözleri yuvalarından uğradı. *Parisi-en* modasına uygun giyinmiş, akıcı ve aksansız Fransızca

konuşan bu genç adam bir Türk! Olacak şey değil. Kadınlardan biri, “Aman Tanrım, şaka yapıyorsunuz!” dedi. “Hayır hanımefendi, ben İstanbul’da doğdum, ömrümün ilk dokuz senesini de orada geçirdim. Az önce sevgili Pierre’in anlattığı acımasız sultanın hüküm sürdüğü, sadakatsizlik yaptıkları zaman karılarını bir çuvala koyup serin sularına attığı o Boğaziçi denilen masal diyarında geçti çocukluğum. Ama annem bir Fransız’dır. Hem de Büyük Fransız Katolik Kilisesi’nde vaftiz edilmiş bir Fransız.” Bunun üzerine diğer kadın istavroz çıkardı ve güneylilere özgü gevşek bir Fransızcayla haykırdı: “Ama bu büyük bir günah! Bir kâfirle evlenmek!” Müstakbel tüccar kocası sert bir dirsek darbesiyle karısını susturdu ama beni artık durdurması mümkün değildi. “Çok haklısınız hanımefendi,” dedim kusursuz aksanımla, “o yüzden de asla Tanrı’nın önünde evlilik sözü vermediler. Bana gelince, adım Fuat, *sum quod sum*.¹”

Kadının yüzünü görmeliydin. Elim ayağım sinirden titriyordu ama saklamaya, belli etmemeye gayret ediyordum. Durmadan konuşuyordum. Hatta lafı bilhassa annenin sergisine getirdim, Georgette Valané’i şahsen tanıdığımı şaşırmasını bekliyordum bu zavallı ressamın. Duymamış gibi yapmayı tercih etti. Güneylilerse halen yaptığım itirafın tesiri altında susuyor, kendi aralarında fısıldaşıyor, birbirlerini dirsekliyorlardı. Lafı gediğine koymak için yaptığım bu çıkış bana pahalıya mal olmuştu. Flore’nin Kahvesi’ndeki² o namütenahi münakaşalardan birinin içinde değildim ne yazık ki, hakikaten Doğu’ya giden bir geminin içindeydim ve yabancılara, senelerdir sakladığım sırrımı yüksek sesle neredeyse haykırdım. Nasıl yapabil-

1. (Lat.) Ben benim ya da ben neysem oyum, manasına geliyor. (Ç.N.)

2. Sözü edilen yer Café de Flore olabilir. Orijinal metin elimizde olmadığı için çeviriye sadık kalmayı yeğledik. (Y. N.)

miştim böyle bir şeyi? Pişman olmuşum. Ne kadar beni boğuyor diye şikâyet etsem de o anda hayatım dediğim zavallı şeyin büyük kısmının Paris'ten başka bir şey olmadığını düşünüyordum. Asıl yerim Paris'ti benim... Evet, güneyle Fransız yeni zenginleriyle konuşurken bundan zerre kadar şüphe duymuyordum ama gülerek Pierre'e döndüğümde yüzündeki ifadeyle karşılaştığımda... sen kimsin Fuat? Bu soruyu gördüm yüzünde... Aslında Paris'te en açık fikirli olduğunu düşündüğüm insanların bile yüzünde zaman zaman bu ifadeyi görüyor ama görmezden geliyordum. Ben ne kadar saklasam da onlar biliyorlardı, değil mi? Arkamdan konuşuyorlardı. Latince ders veren bir Türk. Hah!

Bak bunları sana bile hiç anlatmadım, anlatamadım. Bu konu açılın hiç istemezdim. Ama şimdi, tuhaf şey, hem sana hem de başkalarına anlatmak için karşı konulmaz bir arzu içerisindeyim. Biliyorum, mübalağa ettiğimi hatta hayal gördüğümü söyleyeceksin, etrafımızdaki insanların dinle, milliyetle alakası olmayan entelektüeller olduğunu hatırlatacağın. Evet haklısın; ama yine de onların zihinlerinin derinliklerinde beni hor gören bir Katolik'in yaşadığını hissedirdim. Ne tuhaf değil mi? Saklamak istediklerimi rahatça konuşabilmek için hatta sana anlatabilmek için Akdeniz'in ortasına kadar uzaklaşmam gerekti. Belki de şimdilik deftere yazdığım için böyle rahat davranıyorum, ne de olsa mektup kâğıdına temize çekerken istemediğim kısımları çıkarabileceğimi biliyorum. Melez dostun Franck Fuat'ın yalanlarına son vermesini saymazsak seyahatimizin ilk günlerinden sahneler pek de enteresan değil anlayacağın.

Yanımda getirdiğim kitapların kapağını bile açmaya fırsatım olmadı. Zaten çok fazla bir şey almadım, ağırlık olmasın diye. Leroux'nun *Sarı Odanın Esrarı*'nı çok met-hettiler, onu aldım. Daha başlamadım, meraklıyım. Ba-

kalım, bir de ne zamandır okumayı ertelediğim Gide'in *L'Immoraliste* adlı kitabı var. Tabii okumaktan asla vazgeçemediğim şiir kitapları da var yanımda. Mallarmé'nin, Baudelaire'in... Hepsi bu kadar.

Yemekten sonra sana bu mektubu yazıyorum şimdi.

Ne tuhaf bir cümle oldu bu Alex. Az öncesine kadar hep olup bitmiş şeyleri yazıyordum sana. Ama şimdi sadece bu ânı anlatan bir cümle yazıyorum.

İşte bu da sadece kendinden bahseden bir cümle!

Yazı yazmak çok tuhaf bir şeymiş, şimdi fark ediyorum. Aslında yazarken yaşayamıyor insan. Hayatını askıya alıyor. Bize güzel bir tartışma konusu... Keşke Flore'de olsaydık şimdi...

İlk fırsatta yeniden yazarım...

Sevgiler,

F.

Buraya ait olamamaktan yoruludum.

Ama gidemiyorum da... Paris'e de ait değilim çünkü.

Charles, Marcel, Evelyn, Margaret, bepsi başka bir yere ait olmanın güveniyle istedikleri yere gidebiliyorlar. Gittikleri yerde de durmayacaklar belli ki. Ben onlara benzesem de onlardan biri değilim. Acı bir tecrübe. Hayaletlerin niçin kimi binalarda bapis kaldığını şimdi anladım. Ben ve benim gibiler bu şebrin hayaletleri. Melez mabluklar. Onlarsa seyyab. Çoktan bitmiş bir bikâyeyi tekrar yaşamak isteyen eğlence düşkünleri. Onlara boşuna kızdım Alex. Ateşe verdim ber yeri. Öfkem kendimeydi, biliyorum. Hiçbir yer yok benim için. Onları kıskanıyorum. Kendinden emin insanları. Herkesin bir evi, bir toprağı var. Ben gökyüzünde uçan kimsesiz bir tobumum. Bütün rabimler ölü benim için.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra bir Fransız gazetesi Türkiye'de olup bitenleri ilk kaynaktan öğrenmek için İstanbul'a muhabir göndermeye karar verir. Türk asıllı bir Fransız gazeteci bu işe talip olur ve köklerinin bulunduğu şehre, İstanbul'a doğru yola çıkar.

Gölgeler ve Hayaller Şebrinde, Osmanlı'nın bu çalkantılı dönemindeki toplumsal histerinin romanı. Yabancı kaldığı ülkesinde olan biteni yabancılara rapor eden bir Türk'ün, bir yandan Osmanlı toplumunun akıl tutulmasını gözlemlerken bir yandan da kendi geçmişiyle yüzleşmesinin hikâyesi.

#meşrutiyet #istanbul #osmanlı #günlük #aidiyet #dönemromani

